

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Szkoła Doktorska Nauk Społecznych

IZABELA WASIK
ORCID: 0000-0002-0104-7009
i.wasik@doctoral.uj.edu.pl

Instytucja przedawnienia w austriackim Kodeksie karnym z 1852 r.

The Institution of the Statute of Limitations in the Austrian Criminal Code of 1852

Instytucja przedawnienia uniemożliwia państwu zastosowanie sankcji karnej i osądzenie danego czynu, jeśli od jego popełnienia upłynął określony okres, lub wykonanie orzeczonej kary. Instytucja ta znana była już pod nieco inną nazwą – w prawie staropolskim jako dawność, gdzie również występowały terminy, po upływie których w zależności od typu czynu zabronionego nie istniała możliwość wniesienia prawa do skargi sądowej¹. Tematyka ta – zarówno współcześnie², jak

¹ W. Uruszczak, *Historia państwa i prawa polskiego*, t. 1, Warszawa 2013, s. 357. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w Kodeksie karnym dla Galicji Zachodniej z 1796 r. także występowało pojęcie dawności. Zob. *Zbiór ustaw o karach dla Galicji Zachodniej*, Wiedeń 1796, § 229–232, s. 126–128.

² Wśród współczesnego dyskursu polskiego zob. np.: R. Krajewski, *Przedawnienie zabójstwa*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 44; D. Kała, M. Klubińska, *Przedawnienie karalności przestępstw prywatnoskargowych – uwagi materialnoprawne i procesowe*, „Themis Polska Nova” 2013, nr 2; M. Soćko, *Istota i kryminalnopolityczne znaczenie przedawnienia w prawie karnym*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2012, vol. 17; R. Kmiecik, „Spoczywanie” przedawnienia karalności przestępstw, „Państwo i Prawo” 2010, z. 9, s. 15; idem, *Przewlekłość postępowania karnego a spoczywanie terminu przedawnienia (art. 104 § 1 k.k.)*, „Państwo i Prawo” 2005, z. 5, s. 40; A. Wąsek, *W gąszczu problematyki przedawnienia w prawie karnym*, [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci Profesora Kazimierza Marszała*, red. P. Hofmański, K. Zgryzek, Katowice 2003, s. 469; K. Zgryzek, A. Ludwiczek, R. Netczuk, *Przedawnienie w prawie karnym – wybrane aspekty karnoprosesowe*, [w:] *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, red. Z. Cwiakalski, G. Artymiak, Warszawa 2009, s. 234 i n.; V. Vachev, *Charakter prawny przedawnienia karalności w polskim prawie karnym*, „Studia Iuridica” 2022, vol. 93.

i w przeszłości³ – jest bardzo ważnym zagadnieniem dla badaczy, dlatego nie zaskakuje liczba opracowań dotyczących tej problematyki. Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym przez doktrynę⁴ i judykaturę⁵ jest to instytucja prawa karnego materialnego. Wśród jej głównych celów⁶ wskazuje się niecelowość reakcji prawnej państwa, kiedy z biegiem czasu zaciera się pamięć społeczna o przestępstwie i oczekiwanie ukarania sprawcy czy też fakt znacznie utrudnionego dostępu do dowodów. Nie bez znaczenia pozostaje również stopień trudności w oddziaływaniu w ramach prewencji indywidualnej⁷ na sprawcę po znacznym upływie czasu od dokonania przestępstwa. Obecnie jest ona unormowana w kodeksie karnym (k.k.) z 1997 r. w art. 101–105⁸ znajdujących się w części ogólnej w rozdziale XI. Jednakże rodowód tej instytucji, podobnie jak innych rozwiązań prawnych, jest znacznie starszy. Warto zauważyć, że niekiedy w historii prawa karnego decydowano się na rezygnację z jej zastosowania w istniejącym porządku prawnym. Przykładem są chociażby uregulowania, jakie znalazły się w *Constitutio Criminalis Josephina* z 1787 r.⁹ Dziś, prowadząc dyskusję i analizując jej cele czy zadania, możemy spojrzeć także z perspektywy historycznoprawnej, jak w poprzednich epokach regulowały ją poszczególne ustawodawstwa. W maju

³ Zob. np. J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1934, s. 168–172; W. Makowski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1937, s. 287–296; K. Marszał, *Przedawnienie w prawie karnym*, Warszawa 1972, s. 13; idem, *Uzasadnienie przedawnienia w teorii prawa karnego*, „Państwo i Prawo” 1964, z. 10–12, s. 736; M. Siewierski, *O przedawnieniu w prawie karnym de lege ferenda*, „Państwo i Prawo” 1968, z. 6, s. 883.

⁴ z licznych opracowań dotyczących tej tematyki zob. np. W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2014. Wśród licznych komentarzy zob. A. Zoll, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do art. 1–116 k.k.*, red. A. Zoll, Warszawa 2012; T. Sroka, [w:] *Kodeks karny. Wybór orzecznictwa. Komentarz orzecznicy*, Warszawa 2014; A. Marek, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010; T. Bojarski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2016; L. Wilk, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016; I. Zgoliński, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2023; K. Lipski, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021; J. Majewski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024.

⁵ Zob. wyrok SN z dnia 22 października 2009 r., IV KK 446/08, LEX nr 532378; wyrok SN z dnia 4 marca 2009 r., III KK 322/08, LEX nr 511556.

⁶ Zob. K. Marszał, *Przedawnienie...*

⁷ Zob. np. S. Błoński, *Problem wychowania w polskim Kodeksie karnym*, „Głos Sądownictwa” 1933, nr 2; D. Janicka, *Hube – Makarewicz – Wolter. Trzy koncepcje karania na przestrzeni stu lat*, „Archiwum Kryminologii” 2017, vol. 39.

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553).

⁹ *Constitutio Criminalis Josephina* była jak na ówczesne czasy dość nowoczesnym kodeksem. Należy podkreślić, że rezygnowała z kary śmierci w postępowaniu zwyczajnym oraz jako pierwszy kodeks karny wprowadzała formalną definicję przestępstwa, a także zasadę powszechności prawa karnego. Więcej na ten temat zob. S. Plaza, *Historia prawa w Polsce. Zarys wykładu*, cz. 2: *Polska pod zaborami*, Kraków 1993, s. 103–105.

2022 r. obchodziliśmy 170. rocznicę uchwalenia austriackiego k.k. z 1852 r.¹⁰. Dlatego warto podjąć rozważania, jak wówczas austriacki ustawodawca zdecydował się na uregulowanie instytucji przedawnienia¹¹. Co więcej, rozwiązania te stanowiły równie istotną kwestię w II Rzeczypospolitej Polskiej z uwagi na wielość porządków prawnych obowiązujących w nowo odrodzonej Polsce¹², w tym do 1932 r. wyżej wskazanego Kodeksu¹³, oraz konieczności wypracowania własnych nowych rozwiązań¹⁴ przez Komisję Kodyfikacyjną¹⁵. Instytucja przedawnienia istniała również w poprzednio obowiązującym k.k. z 1969 r.¹⁶.

¹⁰ W Austrii obowiązywał aż 122 lata (do 1974 r.). Zob. *ibidem*, s. 107.

¹¹ S. Stutzenstein, *Die Verjährung im österreichischen Strafrecht. Theoretische Grundlagen und Entwicklung unter besonderer Berücksichtigung von systemischem Unrecht*, Wien 2022; A. von Hye-Glunek, *Das österreichische Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Übertretungen und die Preßordnung vom 27. Mai 1852*, Wien 1855; J.F.H. Abegg, *Über die Verjährung rechtskräftig erkannter Strafen: nach den neuern Gesetzgebungen und mit Rücksicht auf eine gemeinsame Strafgesetzgebung der deutschen Lande*, Breslau 1862, s. 73–75; W.E. Wahlberg, *Betrachtungen über die Freiheitsstrafen in dem österreichischen Strafgesetzentwurfe sowie über die Grundsätze der Internationalen criminalistischen Vereinigung*, Wien 1890, s. 11.

¹² Było to prawo: austriackie, niemieckie, rosyjskie, francuskie, węgierskie. Zob. A. Korobowicz, W. Witkowski, *Historia ustroju i prawa polskiego (1772–1918)*, Warszawa 2017, s. 274–275; J. Badziak, *Prawo karne w okresie od narodzin i odbudowy niepodległego państwa polskiego do uchwalenia ustawy z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Niepodległa*, [w:] *Rozważania prawno-ustrojowe w 100. rocznicę odrodzenia suwerennego państwa polskiego*, red. A. Domańska, A. Michalak, Łódź 2021, s. 189–209.

¹³ J. Koredczuk, *Zaborcze kodyfikacje prawa karnego materialnego w Polsce w okresie przejściowym w latach 1918–1932*, [w:] *Okresy przejściowe. Ustrój i prawo*, red. J. Przygodzki, Wrocław 2019, s. 151–162.

¹⁴ E. Krzymuski, *Zarys ogólnych instytucji prawa karnego*, Kraków 1918, s. 191. Autor opowiedział się za koncepcją belgijską. W k.k. z 1932 r. (rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny, Dz.U. 1932, nr 60, poz. 571), znanym jako kodeks Makarewicza, instytucję przedawnienia uregulowano w rozdziale XIII w art. 86–89. Więcej na temat polskiego prawa karnego w dwudziestoleciu międzywojennym zob. M. Tarkowski, *Wybrane poglądy Stefana Glasera na prawo karne procesowe oraz jego kodyfikację w latach 1918–1939*, „Prawo i Więź” 2023, nr 3; D. Janicka, *Rozkwit doktryny prawa karnego w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym – ośrodki, uczeni, idee*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa” 2019, nr 1; eadem, *Kodeks Makarewicza w opiniach niemieckich autorów*, [w:] *Nil nisi veritas. Księga dedykowana Profesorowi Jackowi Matuszewskiemu*, red. M. Głuszak, D. Wiśniewska-Józwiak, Łódź 2016.

¹⁵ Więcej na temat prac Komisji Kodyfikacyjnej Wydziału, a następnie Sekcji Prawa Karnego, zob. Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Wydział Karny. Sekcja Prawa Karnego, <https://bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/39726/komisja-kodyfikacyjna-rzeczypospolitej-polskiej-wydzial-karny-sekcja-prawa-karnego> (dostęp: 25.02.2023); I. Mazurek, *Specyfika prac Komisji Kodyfikacyjnej w procesie unifikacji prawa w II Rzeczypospolitej*, „Studia Iuridica Lublensia” 2014, vol. 23; K. Bradliński, *Polskie kodeksy karne okresu międzywojnia*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2018, vol. 21(38).

¹⁶ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94). Regulowała ją art. 105–109.

Ustawa karna z 1852 r.¹⁷ była kolejną w rozwoju dziejowym prawa monarchii habsburskiej. Wcześniejsze kodeksy pochodzą z lat 1768, 1787 i 1803. Zaliczamy do nich odpowiednio:

- *Constitutio Criminalis Theresiana*¹⁸;
- *Constitutio Criminalis Josephina*¹⁹;
- *Franciscana*²⁰.

Co ciekawe, w *Constitutio Criminalis Josephina* z instytucji przedawnienia całkowicie zrezygnowano²¹. Warto w tym miejscu wskazać jeszcze jedną kodyfikację, a mianowicie k.k. dla Galicji Zachodniej z 1796 r.²², na którego rozwiązaniach²³ oparto kodeks z 1803 r. z kolei na tym ostatnim wzorowano się przy tworzeniu poszczególnych rozwiązań następnej regulacji z zakresu prawa karnego materialnego, czyli kodeksu z dnia 27 maja 1852 r.²⁴. Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. składała się z dwóch części. Pierwsza dotyczy zbrodni²⁵, a druga

¹⁷ *Powszechna ustawa karna austriacka z dnia 27 maja 1852*, cz. 1: § 1–232, Kraków 1885; *Powszechna ustawa karna austriacka z dnia 27 maja 1852*, cz. 2: § 233–533, Kraków 1880.

¹⁸ Składała się z dwóch części. W pierwszej zawarto podstawowe pojęcia prawa karnego oraz przepisy procesowe, natomiast w drugiej – katalog przestępstw i kar. *Theresiana* charakteryzowała się dużą surowością kar. Zob. A. Dziadzio, *Powszechna historia prawa*, Warszawa 2012, s. 131.

¹⁹ *Constitutio Criminalis Josephina* zawierała wyłącznie przepisy prawa karnego materialnego. Wśród wielu nowoczesnych rozwiązań warto wspomnieć, że zniosła karę śmierci w postępowaniu doraźnym (została ona przywrócona w 1795 r.). Zob. *ibidem*, s. 153–154.

²⁰ Poszczególne rozwiązania tej ustawy karnej oparto na kodeksie karnym zachodniogalicyskim. Zob. *ibidem*, s. 156; *Księga ustaw na zbrodnie, i ciężkie policyjne przestępstwa*, cz. 1–2, Lwów 1804.

²¹ E. Krzymuski, *Wykład prawa karnego ze stanowiska nauki i prawa austriackiego*, t. 1, Kraków 1901, s. 109–110.

²² Zawierała ona zarówno przepisy prawa karnego materialnego, jak i formalnego, przyjmując także *dolus indirectus*. Więcej na temat genezy i systematyki kodeksu zob. S. Grodziski, S. Salmonowicz, *Ustawa karna zachodniogalicyska z roku 1796. Zarys dziejów i charakterystyka*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1965, vol. 17(2).

²³ Warto odnotować, że zdaniem niektórych badaczy Austriacy traktowali tereny Galicji jako „poligon doświadczalny” i dlatego zdecydowali się wprowadzić na jej terenie wyżej wskazany kodeks. Jednakże zdaniem wybitnego badacza dziejów monarchii habsburskiej S. Grodziskiego taki pogląd nie jest możliwy do udowodnienia. Zob. *ibidem*, s. 147–148.

²⁴ A. Dziadzio, *Powszechna historia...*, s. 230.

²⁵ W kodeksie występowała kara śmierci, którą według § 13 wykonywano przez powieszenie. Zdecydowana większość wyroków skazujących na karę śmierci ostatecznie nie została wykonana, np. poprzez ułaskawienie. Zob. E. Krzymuski, *Wykład prawa karnego ze stanowiska nauki i prawa austriackiego*, t. 2, Kraków 1902, s. 52–53. Jeśli chodzi o kary więzienia, dzielono je według stopnia surowości na dwa stopnie. W przypadku wykonywania jej w pierwszym stopniu, skazany pozostawał bez kajdan. Nie mógł jednak bez obecności dozorca więziennego spotykać się z innymi osobami ani porozumiewać się w języku dla tego ostatniego niezrozumiałym. Szczegółowy sposób dotyczący wykonywania kary pozbawienia wolności określała m.in. ustawa z dnia 1 kwietnia 1872 r. o wykonywaniu kar więzienia w areszcie odosobnionym i o ustanowieniu komisji do wykonywania tychże kar (<https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rpo&datum=1872&page=133&size=45>, dostęp: 25.04.2025). Więzienie drugiego stopnia nazywane było także ciężkim więzieniem

– występków i przekroczeń. Oceniana jest przez naukę negatywnie jako niedostosowana do czasów, w których obowiązywała²⁶.

Instytucja przedawnienia umiejscowiona została w rozdziale XVIII zatytułowanym „Sposoby umorzenia zbrodni”²⁷. Także we Franciszkanie z 1803 r. synonimicznie zatytułowano rozdział – „O umorzeniu zbrodni i kar”, a przedawnienie występowało jako zadawnienie. Umorzenie postępowania według brzmienia § 223 powodowały następujące zdarzenia: a) śmierć zbrodniarza²⁸; b) odcierpienie kary²⁹; c) darowanie kary³⁰; d) przedawnienie.

Przedawnienie³¹ uregulowane w § 227 dotyczyło popełnionej zbrodni. Dochodziło do niego, jeśli w czasie określonym przez ustawę karną żaden z sądów krajowych³² nie wdrożył dochodzenia przeciwko osobie sprawcy w danej sprawie.

(zob. E. Krzymuski, *Wykład prawa karnego...*, t. 2, s. 56). Początkowo skazanemu zakuwano nogi w kajdany. Zmiana nastąpiła w 1867 r. na mocy ustawy z dnia 15 listopada. Zniesiono wówczas chłostę oraz zakuwanie skazanym nóg w kajdany w przypadku skazania na karę ciężkiego więzienia. Pozostawiono jedynie możliwość stosowania zakuwania nóg w kajdany jako karę dyscyplinarną (§ 4 ustawy), np. w przypadku usiłowania ucieczki, przygotowania się do niej lub podburzania innych więźniów (Gesetz vom 15. November 1867, wodurch mehrere Bestimmungen des allgemeinen Strafgesetzes und anderer damit im Zusammenhange stehenden Anordnungen abgeändert werden, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1867&page=399&size=45>, dostęp: 25.04.2025). Karę więzienia stopniowano w zależności od długości jej trwania, przewidując także karę dożywotniego pozbawienia wolności. Według brzmienia § 17 najkrócej wynosiła ona 6 miesięcy, najdłużej zaś 20 lat. Kara ta mogła zostać orzeczona w następujących sekwencjach: od 6 miesięcy do roku, od roku do 5 lat, od 5 do 10 lat, od 10 do 20 lat (zob. E. Krzymuski *Wykład prawa karnego...*, t. 2, s. 59).

²⁶ S. Płaza, *op. cit.*, s. 106–107.

²⁷ W doktrynie, oprócz znajdującego się w tym przepisie sposobu umorzenia zbrodni, wskazywano również czynny żal (zob. E. Krzymuski *Wykład prawa karnego...*, t. 2, s. 121). Jako przykłady czynnego żalu w k.k. z 1852 r. można wskazać na § 62, 165, 168, 187, 188, 466. Zob. idem, *Zarys...*, s. 187.

²⁸ Jednakże dopuszczano późniejsze wykonywanie prawomocnie orzeczonej za życia sprawcy kary grzywny czy przepadku towarów. Zob. idem, *Wykład prawa karnego...*, t. 2, s. 124.

²⁹ Inaczej jej wykonanie. Zob. *ibidem*, s. 122.

³⁰ Jako przykład można tu wskazać na przysługujące cesarzowi prawo łaski. Zob. idem, *Zarys...*, s. 195; Państwowa ustawa zasadnicza z dnia 21. grudnia 1867, dz. u.p. Nr. 144, o władzy sędziowskiej, [w:] *Kodeks Prawa Politycznego, czyli Austriackie Ustawy Konstytucyjne 1848–1903*, red. S. Starzyński, Lwów 1903, s. 650–655.

³¹ W orzecznictwie podkreślano, że przedawnienie należało traktować jako instytucję prawa publicznego i uwzględniać je z urzędu w każdej sytuacji. Zob. Orzeczenie plenarne Sądu Najwyższego jako Kasacyjnego w Wiedniu z 23/11 1875 Nr 10857 ZbNr 90 i z 25/5 1883 Nr 723 ZbNr 558, [w:] J. Przeworski, *Ustawa karna austriacka o zbrodniach, występkach i przekroczeniach, z dnia 27 maja 1852, no. 117, DPP, obowiązująca w okręgach sądów apelacyjnych w Krakowie i we Lwowie oraz sądu okręgowego w Cieszynie*, Warszawa 1924, s. 183.

³² Gesetz vom 11. Juni 1868, betreffend die Organisierung der Bezirksgerichte, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1868&page=216&size=45> (dostęp: 25.04.2025); M. Małeckie, *Tworzenie sądów powiatowych w Galicji jako źródło poznania walorów krajoznawczych prowincji monarchii habsburskiej*, [w:] *Prawne aspekty podróży i turystyki – historia*

Warto odnotować, że już na przełomie XIX i XX w. w doktrynie wskazywano, podobnie jak współcześnie, że za istnieniem tej instytucji przemawiają chociażby względy zaniku pamięci o danym czynie i wyrządzonej krzywdzie w społeczeństwie czy też występujące trudności dowodowe po wielu latach od momentu popełnienia czynu. Podkreślano również osobę sprawcy i fakt wyrządzenia mu niesprawiedliwości, gdyby po relatywnie dość długim czasie pociągnięto go do odpowiedzialności³³. Zwracano uwagę także na możliwą „samoistną” poprawę sprawcy³⁴.

Istniała też możliwość przerwania biegu³⁵ przedawnienia. Następowало to w przypadku wydania – w charakterze podejrzanego wezwania – rozkazu dostawienia lub uwięzienia, wdrożenia śledztwa, przesłuchania lub uwięzienia jako obwinionego. Ponadto dochodziło do niego w przypadku ścigania w pogoni lub listami gończymi. Wówczas zdarzenia te nie mogły działać na korzyść sprawcy.

Obliczanie czasu niezbędnego dla zastosowania instytucji przedawnienia dla zbrodni określono w następujący sposób. W przypadku zbrodni zagrożonych karą dożywotniego więzienia okres ten wynosił 20 lat, co odpowiadało brzmieniu § 207 Franciszkań. Analogiczna granica występowała w niemieckim k.k. z 1871 r.³⁶ (ten okres miał tu dodatkowo zastosowanie do zbrodni zagrożonych karą śmierci) oraz w kodeksie Makarewicza. Niższą granicę przewidziano w kodeksie Tagancewa z 1903 r., gdyż wynosiła ona 15 lat dla zbrodni zagrożonych karą śmierci. Natomiast dla zbrodni zagrożonych od 10 do 20 lat wymagano upływu 10 lat, a więc tak samo, jak uregulowano to we Franciszkanie. Analogiczny okres, tj. 10 i 5 lat, w tym ostatnim przypadku dla występków, przyjęto w kodeksie Makarewicza. z kolei w niemieckim kodeksie wyróżniono okres 15 lat dla zbrodni zagrożonych karą powyżej 10 lat. Dla pozostałych zbrodni ustawodawca austriacki wymagał

i współczesność. Prace poświęcone pamięci Profesora Janusza Sondla, red. P. Cybula, Kraków 2018, s. 331–342. Więcej na temat organizacji sądownictwa w monarchii habsburskiej zob. J. Kotliński, T.J. Kotliński, *Sądownictwo powszechne w Galicji w latach 1855–1918*, Jarosław 2016.

³³ E. Krzymuski, *Wykład prawa karnego...*, t. 2, s. 126.

³⁴ Idem, *Zarys...*, s. 190.

³⁵ Podkreślono również, że katalog okoliczności mogących skutkować przerwaniem biegu przedawnienia w ustawie karnej miał charakter przykładowy. Zob. Orzeczenie Sądu Najwyższego jako Kasacyjnego w Wiedniu z 28/2 1896 Nr 283 ZbNr 1972, [w:] J. Przeworski, *op. cit.*, s. 184. Jednakże w katalogu tym nie mieścił się wniosek prokuratora dotyczący wdrożenia dochodzenia wstępnego czy przedłożenie przez niego aktu oskarżenia. Skutek taki dopiero mogły wywołać dalsze czynności procesowe podejmowane przez sędziego. Zob. Orzeczenie Sądu Najwyższego jako Kasacyjnego w Wiedniu z 25/5 1894 Nr 3505 ZbNr 1729, [w:] J. Przeworski, *op. cit.*, s. 184. Również czynności z § 208 postępowania karnego wywoływały skutek w postaci przerwania biegu przedawnienia. Zob. Orzeczenie Sądu Najwyższego jako Kasacyjnego w Wiedniu z 11/9 1902 Nr 2470 ZbNr 2762, [w:] J. Przeworski, *op. cit.*, s. 184.

³⁶ *Kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadzącą do Kodeksu karnego dla Związku Północno-Niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 r.*, t. 1, Poznań 1920, s. 32–35.

pięcioletniego okresu przedawnienia, tak samo jak we Franciszkanie, przy czym niemieckie rozwiązania przewidywały okres 10 lat. W przypadku rozwiązań austriackich czas obliczano według zagrożenia karą *in abstracto* przewidzianego w danym przepisie³⁷. Za początkowy moment przyjęto chwilę popełnienia zbrodni lub prawomocne „uwolnienie” danej osoby przez sąd od dalszego postępowania. Warto wskazać dla kontrastu, że w kodeksie Tagancewa wyróżniono jedynie dwupodział okresu przedawnienia i dla pozostałych zbrodni wymagano upływu 10 lat. Polski kodeks zawierał również dość ciekawe rozwiązanie, mianowicie po upływie określonego okresu zakazywał skazania mimo podjęcia czynności procesowych, a okresy wynosiły w tym przypadku odpowiednio 25, 15 i 10 lat.

Aby sprawca mógł skorzystać z instytucji przedawnienia, wymagano od niego dodatkowo spełnienia kilku warunków podmiotowych³⁸. Przede wszystkim osoba taka nie mogła już odnosić żadnej korzyści z popełnianej zbrodni. Według poglądów doktryny warunek ten powiązano głównie z pieniędzmi czy rzeczami materialnymi³⁹. Powinien również, o ile pozwalała na to istota czynu i same możliwości sprawcy, wynagrodzić powstałą szkodę⁴⁰. Ponadto nie mógł opuścić kraju. Co zupełnie oczywiste, kolejny warunek dotyczył braku popełnienia innej zbrodni w okresie niezbędnym dla zastosowania przedawnienia. Należy podkreślić, że te warunki występowały we Franciszkanie, a dwa ostatnie z nich znajdowały się już w k.k. dla Galicji Zachodniej z 1796 r. (§ 231)⁴¹.

Skutek zastosowania przedawnienia został określony w § 230 austriackiego k.k. z 1852 r. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu oznaczał on zakaz możliwości

³⁷ E. Krzymuski *Wykład prawa karnego...*, t. 2, s. 132.

³⁸ Występowało również w niemieckiej doktrynie prawniczej. Zob. *ibidem*, s. 130.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Warunek ten był często analizowany przez orzecznictwo. Dopuszczono możliwość uiszczenia sumy pieniężnej przez inną osobę (zob. Orzeczenie Sądu Najwyższego jako Kasacyjnego w Wiedniu z 30/5 1890 Nr 3366 ZbNr 1352, [w:] J. Przeworski, *op. cit.*, s. 186). W przypadku, gdy sprawca nie znał poszkodowanego, mógł skorzystać z możliwości złożenia odpowiedniej sumy do depozytu sądowego (zob. Orzeczenie Sądu Najwyższego jako Kasacyjnego w Wiedniu z 7/5 1897 Nr 2666 ZbNr 2083, [w:] J. Przeworski, *op. cit.*, s. 186). Za brak wypełnienia powyższego warunku uznano również sytuację, w której poszkodowany zrzekł się odszkodowania (Zob. Orzeczenie z 1/12 1906 Nr 9401, [w:] J. Przeworski, *op. cit.*, s. 186). Natomiast możliwości sprawcy odnoszono do stosunków majątkowych jego samego (zob. Orzeczenie z 28/5 1910 Kr V 108/10, [w:] J. Przeworski, *op. cit.*, s. 187). Obowiązek odszkodowawczy nie obejmował zdaniem judykatury „nawiązki za ból” (zob. Orzeczenie Sądu Najwyższego jako Kasacyjnego w Wiedniu z 25/9 1917 Kr. IV 214/17 ZbNr 4442, [w:] J. Przeworski, *op. cit.*, s. 187). Akcentowano w doktrynie również czas, kiedy takie działanie powinno nastąpić. Według jednej grupy powinno to mieć miejsce przed rozpoczęciem postępowania karnego. z kolei drugi pogląd dopuszczał aktywność sprawcy na tym polu przed wydaniem przez sąd wyroku. Zob. E. Krzymuski, *Wykład prawa karnego...*, t. 2, s. 130–131. Autor komentarza był zwolennikiem drugiego poglądu, ponieważ – jak argumentował – w § 229 ustawodawca nie określił czasu, w jakim sprawca miał tego dokonać.

⁴¹ *Zbiór ustaw o karach...*, s. 127.

w przyszłości wdrożenia dochodzenia lub wymierzenia kary w związku z popełnioną zbrodnią. W przypadku zbrodni przewidziano jednak sytuację, w której nie można było zastosować instytucji przedawnienia, zarówno co do wdrożenia dochodzenia, jak i ukarania sprawcy. Została ona określona w § 231 i dotyczyła zbrodni zagrożonych karą śmierci, a także stanowiła odmienność w porównaniu do rozwiązań niemieckich, rosyjskich czy polskich.

Druga część austriackiego k.k. z 1852 r. normowała odpowiedzialność za występki i przekroczenia⁴². Przedawnienie co do występków i przekroczeń zostało uregulowane w części drugiej w rozdziale XIV zatytułowanym „O umorzeniu występków i przekroczeń oraz kar za nie”. Także w tym przypadku wzorowano się na rozwiązaniach Franciszkań, o czym świadczy chociażby analogiczny numer rozdziału i zbliżony tytuł, który brzmiał „O umorzeniu ciężkich przestępstw policyjnych i kar na nie postanowionych”, przy czym konsekwentnie przedawnienie występowało tu jako zadawnienie. Umorzenie postępowania następowało w takich przypadkach jak: a) śmierć winowajcy; b) wykonanie kary; c) darowanie kary; d) przedawnienie.

Przedawnienie zostało określone w § 531 i – podobnie jak w przypadku zbrodni – odnosiło się zarówno do możliwości wdrożenia dochodzenia, jak i wymierzenia kary. Bieg przedawnienia przerywały: wydanie wezwania, nakaz doprowadzenia lub aresztowania, a także przesłuchanie w charakterze podejrzanego, ściganie w pogoni lub listem gończym.

Określono również warunki przedmiotowe, które sprawca powinien spełnić. Co warte podkreślenia, powyższych warunków nie przewidywały ani ówczesne rozwiązania niemieckie i rosyjskie, ani polski Kodeks wykroczeń z 1932 r. Warunki te były następujące: sprawca nie powinien odnosić żadnej korzyści ze swego postępku; jeśli z istoty czynu wynikała możliwość naprawienia szkody,

⁴² Rodzaje kar, jakie można było za nie orzec, uregulowano w rozdziale drugim w § 240. Należały do nich: a) grzywna; b) przepadek towarów, rzeczy zbywalnych albo sprzętów; c) utrata praw i upoważnień; d) areszt; e) chłosta (należy jednak pamiętać o jej uchyleniu przez ustawę z 1867 r.); f) wydalenie z miejscowości; g) wydalenie z kraju koronnego; h) wydalenie ze wszystkich krajów koronnych cesarstwa austriackiego. Do kar głównych zaliczano: areszt, grzywny oraz utratę praw i upoważnień, pozostałe natomiast stanowiły kary dodatkowe. Zob. E. Krzymuski *Wykład prawa karnego...*, t. 2, s. 72–73. Karę aresztu przewidziano w dwóch stopniach. W razie skazania na karę aresztu pierwszego stopnia, który mógł w pewnych przypadkach zostać zamieniony na areszt domowy lub grzywnę, osoba przebywała w domu więziennym bez kajdan. Zob. *ibidem*, s. 63. Możliwość wydalenia odnosiła się zarówno do konkretnej miejscowości, jak i do kraju koronnego, na czas oznaczony i nieoznaczony. Karę tę można było orzec jedynie wobec przestępstwa, które wyraźnie wymieniało taką sankcję. Zob. Orzeczenie plenarne Sądu Najwyższego jako Kasacyjnego w Wiedniu z 28/2 1889 Nr 15260 ZbNr 1255, orzeczenie plenarne Sądu Najwyższego jako Kasacyjnego w Wiedniu z 1/10 1895 Nr 11669, z 15/3 1910 Kr. IV 70/10, [w:] J. Przeworski, *op. cit.*, s. 196. Wydalenie ze wszystkich krajów koronnych monarchii mogło znaleźć zastosowanie tylko wobec cudzoziemców. Powinno również nastąpić na zawsze. Zob. Orzeczenie plenarne Sądu Najwyższego jako Kasacyjnego w Wiedniu z 3/6 1887 Nr 4094 ZbNr 1066, [w:] J. Przeworski, *op. cit.*, s. 196.

sprawca zobowiązany był tego dokonać, przy czym spełnienia tego warunku ustawodawca nie wymagał przy występku i przekroczeniach przeciwko bezpieczeństwu honoru⁴³. Ponadto oczekiwano od sprawcy, aby nie popełnił żadnej zbrodni, występku lub przekroczenia. Warunki podmiotowe występowały we Franciszkanie, ale w tym przypadku nie wspomniano nic o czynach naruszających cześć.

Czas niezbędny dla możliwości skorzystania przez sprawcę z instytucji przedawnienia określono według następujących reguł. Jeśli najwyższą karą był areszt pierwszego stopnia bez obostrzenia lub grzywna⁴⁴ w wysokości 50 zł⁴⁵, wówczas musiały upłynąć 3 miesiące. Jeżeli występował areszt z obostrzeniem albo grzywna w wysokości 200 zł⁴⁶, wymagano upływu 6 miesięcy. W przypadku zagrożenia cięższą karą od wyżej wskazanych, musiał minąć rok. Okresy te były uregulowane analogicznie jak we Franciszkanie. W niemieckim k.k. przedawnienie występku wynosiło 5 lat, gdy kara wynosiła dłużej niż 3 miesiące, a w pozostałych przypadkach 3 lata. Natomiast wykroczenia przedawniały się z upływem 3 miesięcy niezależnie od ustawowego zagrożenia karą. W kodeksie Tagancewa dla występku przyjęto okres 8 lat, dla czynów zagrożonych karą więzienia orzekano ją bezterminowo lub na okres od 4 do 15 lat oraz 3 lata dla pozostałych, przy czym należy w tym miejscu wskazać na różne tłumaczenia na język polski – na użytek praktyki wymiaru sprawiedliwości – tego kodeksu⁴⁷. Natomiast dla wykroczeń okres ten wynosił jeden rok. Polski ustawodawca w II Rzeczypospolitej zdecydował się na wydzielenie z k.k. wykroczeń, wobec czego zostały one unormowane w kodeksie wykroczeń z lipca 1932 r.⁴⁸ W art. 11 przedawnienie karalności wykroczenia wynosiło jeden rok, a wyroku i kary – 3 lata. W rozwiązaniach austriackich również zastrzeżono możliwość krótszego terminu przedawnienia w poszczególnych przypadkach wskazanych w ustawie karnej.

⁴³ Zostały one uregulowane w części drugiej w rozdziale XII w § 487–492 i odnosiły się do obrazy czci. Zob. *Powszechna ustawa karna austriacka z dnia 27 maja 1852*, cz. 2, s. 230–233.

⁴⁴ Nie dopuszczano do możliwości rozłożenia grzywny na raty czy też dokonania zapłaty przez osobę trzecią. Zob. E. Krzymuski, *Wykład prawa karnego...*, t. 2, s. 68–69.

⁴⁵ W wersji pierwotnej było to 50 zł reńskich. Zob. Cesarski patent z dnia 27 maja 1852 r., <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rpo&datum=18520604&seite=00000493> (dostęp: 25.04.2025), s. 589.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ W tłumaczeniu kodeksu Tagancewa wskazano, że okres 8 lat dotyczył występku, gdzie najwyższą karą było pozbawienie wolności od roku do 6 lat (zob. W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej na ziemiach b. zaboru rosyjskiego*, t. 1, Warszawa 1921, s. 221). W jednym z dostępnych przekładów wskazano, że najwyższą karą wyżej wskazanego okresu przedawnienia miało być zamknięcie w domu poprawy. Zob. *Kodeks karny z 1903 r. (przekład z rosyjskiego), z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r.*, Warszawa 1922, s. 27–28.

⁴⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Prawo o wykroczeniach (Dz.U. 1932, nr 60, poz. 572).

Co warto podkreślić, ówczesne austriackie prawo karne nie знаło instytucji przedawnienia wyroku⁴⁹, która funkcjonowała w prawie francuskim czy na gruncie niemieckiego k.k. z 1871 r.⁵⁰. W niemieckim k.k. bardzo szczegółowo, gdyż aż w sześciu okresach, uregulowano przedawnienie kary. Wynosiły one od 30 lat dla orzeczonych kar śmierci, dożywotniego ciężkiego więzienia, dożywotniego osadzenia w twierdzy, a następnie 20 lat, 15 lat, 10 lat, 5 lat i 2 lat dla kary aresztu lub grzywny do 150 marek. Instytucja ta występowała również w kodeksie Tagancewa. W kodeksie Makarewicz z kolei przedawnienie wykonania kary mogło nastąpić w okresach 30, 20 i 15 lat. Co ciekawe, ten ostatni przypadek odnoszono do kary aresztu lub grzywny. Podobne rozwiązania zawierały niektóre projekty austriackich k.k.⁵¹, które ostatecznie jednak nie stały się prawem obowiązującym⁵².

Prawo austriackie oddziaływało na rozwiązania przyjmowane w innych krajach, w tym na prawo polskie. W II Rzeczypospolitej można bowiem wskazać przykłady sięgania do rozwiązań austriackich na kilku polach. Wpływy te były widoczne chociażby w zakresie prawa karnego⁵³, prawa cywilnego⁵⁴, prawa administracyjnego⁵⁵, a także w niektórych koncepcjach ustrojowych⁵⁶. Rozwiązania zawarte w k.k. z 1852 r. aż do wejścia w życie nowego k.k. z 1932 r., a zatem przez blisko 14 lat, determinowały również sposób funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w dwudziestoleciu międzywojennym. W swoim rozwoju dziejowym austriackie prawo karne wykazywało pewne odrębności w ukształtowaniu instytucji przedawnienia. Może o tym świadczyć fakt jego całkowitego braku

⁴⁹ Zmiany zawarto m.in. w projekcie nowego k.k. z 1889 r., którego rozwiązania szczegółowo przewidywały wprowadzenie instytucji przedawnienia kary. Zob. E. Krzymuski, *O najnowszym projekcie kodeksu karnego austriackiego*, Kraków 1890, s. 27.

⁵⁰ Idem, *Wykład prawa karnego...*, t. 2, s. 139. Instytucję tę można odnaleźć również w saskim k.k. z 1838 r. oraz w bawarskim k.k. z 1861 r. Zob. *ibidem*, s. 128.

⁵¹ *Ibidem*, s. 139.

⁵² S. Płaza, *op. cit.*, s. 107.

⁵³ J. Maziarz, *Sądy przysięgłych w II Rzeczypospolitej w praktyce Sądu Okręgowego w Krakowie*, Warszawa 2017.

⁵⁴ D. Malec, *ABGB w pracach Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939). Wzorzec pozytywny czy negatywny?*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2011, vol. 63(2); R. Jastrzębski, *Kodeks cywilny austriacki (ABGB) a wykonanie zobowiązań pieniężnych w II Rzeczypospolitej*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2013, vol. 6(3); S. Grodziski, *Uwagi z okazji jubileuszu austriackiego Kodeksu cywilnego z 1811 roku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2011, vol. 63(2); R. Łyszczek, *Wpływ regulacji prawnych państw zaborczych dotyczących organów egzekucji sądowej na zunifikowane ustawodawstwo polskie w okresie II Rzeczypospolitej – wybrane zagadnienia*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2008, nr 2.

⁵⁵ D. Malec, J. Malec, *Historia administracji i myśli administracyjnej*, Kraków 2003, s. 239.

⁵⁶ A. Dziadzio, *System rządów Konstytucji marcowej (1921) w ocenie międzywojennej nauki prawa*, „Studia Gdańskie. Wizje i Rzeczywistość” 2021, vol. 18, s. 176.

w *Constitutio Criminalis Josephina*, co było niezwykle oryginalnym rozwiązaniem, którego już w następnych k.k. nie przewidziano.

Biorąc pod uwagę cel badawczy artykułu, należy skonstatować, że na gruncie ustawy karnej z 1852 r. dla możliwości zastosowania instytucji przedawnienia wymagano spełnienia przesłanek przedmiotowych i podmiotowych, analogicznych zarówno dla zbrodni, jak dla i występków oraz przekroczeń. Do pierwszej kategorii zaliczono upływ czasu, zróżnicowany od ustawowego zagrożenia karą, gdzie dla zbrodni oraz dla występków i przekroczeń były to trzy różne okresy przedawnienia, a także wyłączenie wobec zbrodni zagrożonych karą śmierci. z kolei przesłanki podmiotowe wiązały się z postawą sprawcy i nie musiały występować w każdym przypadku występków lub przekroczeń, mianowicie czynów polegających na naruszeniu czci drugiej osoby. Takie ukształtowanie w praktyce znacznie ograniczyło możliwość skorzystania z instytucji przedawnienia, gdyż oprócz upływu czasu wymagano również podjęcia pewnego rodzaju aktywności ze strony sprawcy. Co więcej, jak pokazało prawo austriackie, w rozwoju dziejowym doszło do rozszerzenia wymagań wobec sprawcy, co obrazuje porównanie k.k. dla Galicji Zachodniej z k.k. z 1852 r.

Należy również podkreślić fakt odmienności austriackich rozwiązań na tle innych k.k. epoki, chociażby niemieckich, rosyjskich, a później także polskich. Austriacki ustawodawca przy regulacji poszczególnych instytucji prawa karnego sięgał do już posiadanych doświadczeń i do spuścizny własnego dziedzictwa prawnego, co na przykładzie zagadnienia przedawnienia widać poprzez analogie z Franciszkaną z 1803 r. i jej poprzednikiem – k.k. dla Galicji Zachodniej z 1796 r. Równie istotną rolę we właściwym stosowaniu powyższych przepisów, celem eliminacji pojawiających się w praktyce wątpliwości, odegrała judykatura, o czym najlepiej mogą świadczyć liczne orzeczenia przytaczane w zbiorach z epoki. O oryginalności ówczesnej austriackiej myśli prawnej świadczy też fakt braku przyjęcia możliwości przedawnienia wykonania kary.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Abegg J.F.H., *Über die Verjährung rechtskräftig erkannter Strafen: nach den neuern Gesetzgebungen und mit Rücksicht auf eine gemeinsame Strafgesetzgebung der deutschen Lande*, Breslau 1862.
- Badziak J., *Prawo karne w okresie od narodzin i odbudowy niepodległego państwa polskiego do uchwalenia ustawy z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Niepodległa*, [w:] *Rozważania prawno-ustrojowe w 100. rocznicę odrodzenia suwerennego państwa polskiego*, red. A. Domańska, A. Michalak, Łódź 2021.
- Błoński S., *Problem wychowania w polskim Kodeksie karnym*, „Głos Sądownictwa” 1933, nr 2.
- Bojarski T., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2016.
- Bradliński K., *Polskie kodeksy karne okresu międzywojnia*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2018, vol. 21(38), DOI: <https://doi.org/10.17951/szn.2018.21.38.33-44>.

- Dziadzio A., *Powszechna historia prawa*, Warszawa 2012.
- Dziadzio A., *System rządów Konstytucji marcowej (1921) w ocenie międzywojennej nauki prawa*, „Studia Gdańskie. Wizje i Rzeczywistość” 2021, vol. 18.
- Grodziski S., *Uwagi z okazji jubileuszu austriackiego Kodeksu cywilnego z 1811 roku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2011, vol. 63(2).
- Grodziski S., Salmonowicz S., *Ustawa karna zachodniogalicyska z roku 1796. Zarys dziejów i charakterystyka*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1965, vol. 17(2).
- Hye-Glunek A. von, *Das österreichische Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Übertretungen und die Preßordnung vom 27. Mai 1852*, Wien 1855.
- Janicka D., Hube – Makarewicz – Wolter. *Trzy koncepcje karania na przestrzeni stu lat*, „Archiwum Kryminologii” 2017, vol. 39.
- Janicka D., *Kodeks Makarewicza w opiniach niemieckich autorów*, [w:] *Nil nisi veritas. Księga dedykowana Profesorowi Jackowi Matuszewskiemu*, red. M. Głuszak, D. Wiśniewska-Jóźwiak, Łódź 2016, DOI: <https://doi.org/10.18778/8088-187-7.34>.
- Janicka D., *Rozkwit doktryny prawa karnego w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym – ośrodki, uczeni, idee*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa” 2019, nr 1.
- Jastrzębski R., *Kodeks cywilny austriacki (ABGB) a wykonanie zobowiązań pieniężnych w II Rzeczypospolitej*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2013, vol. 6(3).
- Kala D., Klubińska M., *Przedawnienie karalności przestępstw prywatnoskargowych – uwagi materialnoprawne i procesowe*, „Themis Polska Nova” 2013, nr 2.
- Kmiecik R., *Przewlekłość postępowania karnego a spoczywanie terminu przedawnienia (art. 104 § 1 k.k.)*, „Państwo i Prawo” 2005, z. 5.
- Kmiecik R., *„Spoczywanie” przedawnienia karalności przestępstw*, „Państwo i Prawo” 2010, z. 9.
- Koredczuk J., *Zaborcze kodyfikacje prawa karnego materialnego w Polsce w okresie przejściowym w latach 1918–1932*, [w:] *Okresy przejściowe. Ustrój i prawo*, red. J. Przygodzki, Wrocław 2019.
- Korobowicz A., Witkowski W., *Historia ustroju i prawa polskiego (1772–1918)*, Warszawa 2017.
- Kotliński J., Kotliński T.J., *Sądownictwo powszechne w Galicji w latach 1855–1918*, Jarosław 2016.
- Krajewski R., *Przedawnienie zabójstwa*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 44, DOI: <https://doi.org/10.31648/sp.4917>.
- Krzymski E., *O najnowszym projekcie kodeksu karnego austriackiego*, Kraków 1890.
- Krzymski E., *Wykład prawa karnego ze stanowiska nauki i prawa austriackiego*, t. 1, Kraków 1901.
- Krzymski E., *Wykład prawa karnego ze stanowiska nauki i prawa austriackiego*, t. 2, Kraków 1902.
- Krzymski E., *Zarys ogólnych instytucji prawa karnego*, Kraków 1918.
- Księga ustaw na zbrodnie, i ciężkie policyjne przestępstwa*, cz. 1–2, Lwów 1804.
- Lipski K., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
- Łyszczek R., *Wpływ regulacji prawnych państw zaborczych dotyczących organów egzekucji sądowej na zunifikowane ustawodawstwo polskie w okresie II Rzeczypospolitej – wybrane zagadnienia*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2008, nr 2.
- Majewski J., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024.
- Makarewicz J., *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1934.
- Makowski W., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1937.
- Makowski W., *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej na ziemiach b. zaboru rosyjskiego*, t. 1, Warszawa 1921.
- Malec D., *ABGB w pracach Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939). Wzorzec pozytywny czy negatywny?*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2011, vol. 63(2).
- Malec D., Malec J., *Historia administracji i myśli administracyjnej*, Kraków 2003.

- Małecki M., *Tworzenie sądów powiatowych w Galicji jako źródło poznania walorów krajoznawczych prowincji monarchii habsburskiej*, [w:] *Prawne aspekty podróży i turystyki – historia i współczesność. Prace poświęcone pamięci Profesora Janusza Sondla*, red. P. Cybula, Kraków 2018.
- Marek A., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Marszał K., *Przedawnienie w prawie karnym*, Warszawa 1972.
- Marszał K., *Uzasadnienie przedawnienia w teorii prawa karnego*, „Państwo i Prawo” 1964, z. 10–12.
- Maziarz J., *Sądy przysięgłych w II Rzeczypospolitej w praktyce Sądu Okręgowego w Krakowie*, Warszawa 2017.
- Mazurek I., *Specyfika prac Komisji Kodyfikacyjnej w procesie unifikacji prawa w II Rzeczypospolitej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, vol. 23, DOI: <https://dx.doi.org/10.17951/sil.2014.23.0.125>.
- Plaża S., *Historia prawa w Polsce. Zarys wykładu*, cz. 2: *Polska pod zaborami*, Kraków 1993.
- Przeworski J., *Ustawa karna austriacka o zbrodniach, występkach i przekroczeniach, z dnia 27 maja 1852, no. 117, DPP, obowiązująca w okręgach sądów apelacyjnych w Krakowie i we Lwowie oraz sądu okręgowego w Cieszynie*, Warszawa 1924.
- Siewierski M., *O przedawnieniu w prawie karnym de lege ferenda*, „Państwo i Prawo” 1968, z. 6.
- Soćko M., *Istota i kryminalnopolityczne znaczenie przedawnienia w prawie karnym*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2012, vol. 17.
- Sroka T., [w:] *Kodeks karny. Wybór orzecznictwa. Komentarz orzecznicy*, Warszawa 2014.
- Starzyński S. (red.), *Kodeks Prawa Politycznego, czyli Austriackie Ustawy Konstytucyjne 1848–1903*, Lwów 1903.
- Stutzenstein S., *Die Verjährung im österreichischen Strafrecht. Theoretische Grundlagen und Entwicklung unter besonderer Berücksichtigung von systemischem Unrecht*, Wien 2022, DOI: <https://doi.org/10.14220/9783737014397>.
- Tarkowski M., *Wybrane poglądy Stefana Glasera na prawo karne procesowe oraz jego kodyfikację w latach 1918–1939*, „Prawo i Więzy” 2023, nr 3.
- Uruszczak W., *Historia państwa i prawa polskiego*, t. 1, Warszawa 2013.
- Vachev V., *Charakter prawny przedawnienia karalności w polskim prawie karnym*, „Studia Iuridica” 2022, vol. 93, DOI: <https://doi.org/10.31338/2544-3135.si.2022-93.15>.
- Wahlberg W.E., *Betrachtungen über die Freiheitsstrafen in dem österreichischen Strafgesetzentwurfe sowie über die Grundsätze der Internationalen criminalistischen Vereinigung*, Wien 1890.
- Wąsek A., *W gąszczu problematyki przedawnienia w prawie karnym*, [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci Profesora Kazimierza Marszała*, red. P. Hofmański, K. Zgryzek, Katowice 2003.
- Wilk L., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2014.
- Zbiór ustaw o karach dla Galicji Zachodniej*, Wiedeń 1796.
- Zgoliński I., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2023.
- Zgryzek K., Ludwiczek A., Netczuk R., *Przedawnienie w prawie karnym – wybrane aspekty karno-procesowe*, [w:] *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, red. Z. Cwiakalski, G. Artymiak, Warszawa 2009.
- Zoll A., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do art. 1–116 k.k.*, red. A. Zoll, Warszawa 2012.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Wydział Karny. Sekcja Prawa Karnego, <https://bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/39726/komisja-kodyfikacyjna-rzeczypospolitej-polskiej-wydzial-karny-sekcja-prawa-karnego> (dostęp: 25.02.2023).

AKTY PRAWNE

Cesarski patent z dnia 27 maja 1852 r., <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rpo&datum=18520604&seite=00000493> (dostęp: 25.04.2025).

Gesetz vom 11. Juni 1868, betreffend die Organisation der Bezirksgerichte, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1868&page=216&size=45> (dostęp: 25.04.2025).

Gesetz vom 15. November 1867, wodurch mehrere Bestimmungen des allgemeinen Strafgesetzes und anderer damit im Zusammenhange stehenden Anordnungen abgeändert werden, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1867&page=399&size=45> (dostęp: 25.04.2025).

Kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadczą do Kodeksu karnego dla Związku Północno-Niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 r., t. 1, Poznań 1920.

Kodeks karny z 1903 r. (przekład z rosyjskiego), z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r., Warszawa 1922.

Powszechna ustawa karna austriacka z dnia 27 maja 1852, cz. 1: § 1–232, Kraków 1885.

Powszechna ustawa karna austriacka z dnia 27 maja 1852, cz. 2: § 233–533, Kraków 1880.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1932, nr 60, poz. 571).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Prawo o wykroczeniach (Dz.U. 1932, nr 60, poz. 572).

Ustawa z 1 dnia kwietnia 1872 r. o wykonywaniu kar więzienia w areszcie odosobnionym i o ustanowieniu komisji do wykonywania tychże kar, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rpo&datum=1872&page=133&size=45> (dostęp: 25.04.2025).

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553).

ORZECZNICTWO

Wyrok SN z dnia 4 marca 2009 r., III KK 322/08, LEX nr 511556.

Wyrok SN z dnia 22 października 2009 r., IV KK 446/08, LEX nr 532378.

ABSTRACT

This article aims to describe the institution of the statute of limitations, which is relevant from the point of view of research by both dogmatists and legal historians. The origins of this institution date back to ancient times and it has evolved throughout history. Legislatures in the various eras have been diverse in their approach to its form and have sometimes even abandoned it completely. The *Constitutio Criminalis Josephina* of 1787 may serve as an example. What is essential for understanding the statute of limitations is to identify the necessary conditions for its application, both subjective and objective. In the analysis of various solutions, opinions of doctrine representatives, including such distinguished researchers as E. Krzymuski, were also indicated. The article contains some general information on Austrian criminal law, which allowed for the illustration of the analysed issues. It was considered justified to briefly characterise the criminal codes previously in force and the Criminal Act of 27 May 1852 against the background of the solutions set out in the German Criminal Code of 1871, the Russian Tagantsev Code, the Polish Makarewicz Code and the Polish Code of Petty Offenses. The historical-legal method was used first of all. It allows for the indication and description of the transformations taking place with regard to individual legal institutions. The dogmatic method was also used, which allowed for an exegesis of normative material and individual legal provisions. The article uses printed texts of laws, as well as online collections

of Polish and Austrian digital libraries, especially with regard to the available commentaries from the period.

Keywords: statute of limitations; material criminal law; Habsburg monarchy

ABSTRAKT

Celem artykułu jest omówienie instytucji przedawnienia, istotnej z punktu widzenia badań zarówno współczesnych dogmatyków, jak i historyków prawa. Początki tej instytucji sięgają czasów starożytnych. W miarę rozwoju dziejowego przeszła ona pewną ewolucję. W poszczególnych epokach ustawodawcy różnie podchodzili do jej kształtu, a niekiedy nawet z niej zupełnie rezygnowali. Jako przykład można wskazać *Constitutio Criminalis Josephina* z 1787 r. Kluczowe dla zrozumienia tego zagadnienia jest zidentyfikowanie koniecznych warunków dla stosowania przedawnienia, zarówno podmiotowych, jak i przedmiotowych. W analizie poszczególnych rozwiązań wskazano również poglądy przedstawicieli doktryny, w tym tak zasłużonych badaczy jak E. Krzymuski. W artykule znajdują się pewne ogólne informacje na temat austriackiego prawa karnego, co pozwoliło na zobrazowanie analizowanej problematyki. Za zasadne uznano krótkie scharakteryzowanie wcześniej obowiązujących kodeksów karnych oraz ustawy karnej z dnia 27 maja 1852 r. na tle rozwiązań niemieckiego Kodeksu karnego z 1871 r., rosyjskiego kodeksu Tagancewa, polskiego kodeksu Makarewicza oraz polskiego Kodeksu wykroczeń. Zastosowano przede wszystkim metodę historyczno-prawną, która pozwala na wskazanie i opis zachodzących przemian dotyczących poszczególnych instytucji prawnych, a także metodę dogmatyczną, dzięki której możliwa była egzegeza materiału normatywnego i poszczególnych przepisów prawnych. W artykule wykorzystano teksty ustaw w wersji drukowanej oraz pochodzące ze zbiorów polskich i austriackich internetowych bibliotek cyfrowych, przede wszystkim zaś sięgnięto po dostępne komentarze z epoki.

Słowa kluczowe: przedawnienie; prawo karne materialne; monarchia habsburska